

Tisdagen den 25 februari

Kl. 16.00

§ 1 Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

§ 2 Herr talmannen meddelade att herr *Ullsten* denna dag återtagit sin plats i riksdagen, varigenom herr *Wikströms* uppdrag som ersättare för honom upphört.

§ 3 Om ökade möjligheter för kommun att förvärva mark för fritidsändamål

Herr statsrådet *LIDBOM* erhöll ordet för att besvara herr *Berndtsons* (vpk) den 14 februari anmälda fråga, nr 85, till herr bostadsministern, och anförde:

Herr talman! Herr *Berndtson* har frågat bostadsministern vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att öka kommunernas möjligheter att förvärva mark för fritidsändamål och för att förhindra att utländsk spekulation driver upp priserna på sådan mark. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Allmänhetens tillgång till mark för s. k. rörligt friluftsliv kan säkerställas på olika sätt. Kommunerna kan köpa mark för ändamålet. Område, som är av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv, kan också av länsstyrelsen förklaras som naturreservat. För naturreservat kan föreskrivas de inskränkningar i rätt att förfoga över fastighet som behövs för att trygga ändamålet med reservatet. Ersättning till markägare och andra sakägare som föranleds av beslut om inrättande av naturreservat bestrids av statliga medel.

Några ändringar i de regler jag nu har nämnt är inte aktuella.

När det gäller mark som lämpar sig för fritidsbebyggelse finns skäl att uppmärksamma lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. Enligt 1916 års lag får utländska fysiska och juridiska personer samt vissa svenska juridiska personer inte utan tillstånd här i landet förvärva fast egendom. Regeringen kommer inom kort att förelägga riksdagen en proposition som innebär att tillståndsgivningen blir mer restriktiv beträffande förvärv av fritidsfastigheter i sådana fall där förvärvaren är en utlänning utan anknytning till Sverige. Därmed motverkas risken för sådana spekulativa prisstegringar som herr *Berndtson* torde avse med sin fråga.

Herr *BERNDTSON* (vpk):

Herr talman! Västtyska spekulanters intresse för en ögrupp i Öster-

Tisdagen den
25 februari 1975

*Om ökade
möjligheter för
kommun att
förvärva mark för
fritidsändamål*

§ 9 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 28 februari

Nr 102 av fru *Nordlander* (vpk) till herr handelsministern om åtgärder mot lockpriser i detaljhandeln:

Konsumenterna uppvaktas då och då med reklammaterial av typen "rabattcheckar", som sammanlagt beräknas ge dryga tusenlappen i förtjänst vid inköp av vissa varor. Tidningarnas hel- och halvsidesannonser reklamerar för s. k. extrapriser. Från handelsns sida har emellertid uppgivits att systemet med lockpriser i verkligheten är fördyrande för konsumenterna. Det är de som får betala de dryga reklamkostnaderna. Enligt uppgift skall Konsum Stockholm hos handelsdepartementet ha hemställt om en utredning av veckoannonseringen, som i hög grad är knuten till lockprissystemet.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga herr handelsministern:

Är statsrådet för sin del beredd medverka till att, eventuellt i samråd med SPK, få till stånd överläggningar med handelsns organisationer i syfte att få systemet med lockpriser ersatt av inriktning på en lägre prisnivå?

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 16.15.

In fide

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 28

Fredagen den
28 februari 1975

*Meddelande om
fråga*

Tisdagen den
25 februari 1975

*Om ökade
möjligheter för
kommun att
förvärva mark för
fritidsändamål*

götlands skärgård och en därav följande prisstegring som lett till att Valdemarsviks kommun ansett sig förhindrad att utnyttja den kommunala förköpsrätten har föranlett min fråga. Jag ber att få tacka statsrådet Lidbom för svaret.

Låt mig på en gång säga att fallet med den s. k. Fångögruppen vid östgötakusten är ett av många fall som aktualiserar frågorna såväl om kommunernas resurser att utnyttja förköpsrätten som om åtgärder mot en utländsk spekulation som trissar upp priserna.

För inte så länge sedan var ett annat fall aktuellt i samma område, nämligen planerna på att försälja en del av Lönö på Vikbolandet till en tysk intressent.

Men också i andra delar av landet är läget liknande. Området vid sjön Fegen i gränsområdet mellan Västergötland, Småland och Halland och skogsbyn Brunberg i Värmland är exempel på vad som håller på att ske. Skulle broförbindelsen över Öresund bli verklighet kan vi lätt föreställa oss vilket tryck som skulle uppstå på eftertraktade fritidsområden.

Det bör också fastslås att den svenska naturen givetvis skall vara tillgänglig för andra än svenskar. Men vad spekulationsintressena är ute efter är att lägga beslag på områden i vårt land för fåtalsintressen. Det är inte för att stressade ackordsarbetare i den västtyska industrin skall få möjligheter till rekreation i den svenska naturen som penningstarka västtyska intressen vill köpa en ögrupp i Östergötlands skärgård.

Om inte denna verksamhet stoppas kommer viktiga områden för både fritidsbebyggelse och rörligt friluftsliv att undandras dem som bäst behöver utnyttja dessa områden. De blir spekulationsobjekt.

Statsrådet Lidbom meddelar att regeringen kommer att förelägga riksdagen en proposition med förslag om mer restriktiv tillståndsgivning, och det är naturligtvis positivt. Men det talas här om fritidsfastigheter. Nu är ju Fångö, som jag har tagit som utgångspunkt, inte främst ett område för fritidsbebyggelse utan för rörligt friluftsliv. Jag vill fråga om statsrådet Lidbom anser att den aviserade skärpningen av lagstiftningen också täcker in sådana fall.

Vidare säger statsrådet att kommunerna kan köpa mark för fritidsändamål, men kvar står min fråga om regeringen avser att öka kommunernas möjligheter att förvärva sådan mark genom bidrag av statsmedel. Den frågan är hittills obesvarad.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Först själva systemet när det gäller kontrollen av markförvärv. Det är i fråga om köp av mindre fastigheter för enstaka bostadshus till en familj som ändringarna enligt den aviserade propositionen kommer att sättas in. När det gäller uppköp av större områden, som det var fråga om i Valdemarsviksfallet och för all del också i Lönöfallet, dvs. uppköp av områden för exploatering och avstyckning av många tomter, torde man redan nu ha möjlighet att säga nej, om det ligger

*Om ökade
möjligheter för
kommun att
förvärva mark för
fritidsändamål*

utländska spekulationsintressen bakom och man finner att exploateringen icke är önskvärd. Den prövningen ligger på regeringen, och det finns inga särskilda restriktioner beträffande denna prövning.

Sedan drog herr Berndtson upp en annan fråga och den gällde mark som avses för uppförande av fritidsfastigheter men som man inte vill ha för det ändamålet utan vill reservera för rörligt friluftsliv. Jag har sagt i mitt svar, och mycket mer finns kanske inte att tillägga, att man får utnyttja de olika bestämmelser som finns i naturvårdslagen och byggnadslagstiftningen för att förhindra sådan bebyggelse. Vissa områden kan förklaras som naturreservat, om skyddsintresset är tillräckligt kvalificerat. I övrigt får man väl lita till allemansrätten. Vid behov får åtgärder vidtagas för att allemansrätten skall kunna utövas. I de fall då det är fråga om allmänhetens rätt att röra sig fritt i skog och mark är själva ägarförhållandet till skogen och marken icke fullt så intressant, så länge man väl kan se till att skogen och marken bevaras orörd och att stängsel och andra anordningar inte sätts upp som de facto hindrar allmänheten från tillträde.

När det gäller förköpsrätten vill jag erinra om att vi i olika omgångar – även ganska nyligen – har utvidgat, förstärkt och effektiviserat den så att den kan användas rätt väl. Men det finns en svaghet i förköpsrätten och det är att den passar inte in när möjligheten till förköp stupar på att priset är för högt. I de fall då det föreligger konkurrens mellan en kommun och utländska spekulationsintressen kan emellertid förköpsrätten förstärkas genom att myndigheterna först säger nej till spekulationsförvärvet. Sedan kanske det inte finns några köpare som är intresserade av att bjuda så högt pris att det går över vad kommunen orkar med.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Konkret i fallet Valdemarsvik är ändå att man har prövat möjligheten att utnyttja förköpsrätten men funnit att priset trissats upp på ett sådant sätt att man icke ansett det rimligt att begagna sig av förköpsrätten. Begränsningen i förköpslagen ligger däri att kommunen får förvärva, som det heter, den egendom som köpet avser på de villkor som avtalats mellan säljaren och köparen. När det då uppträder spekulanter som är beredda att bjuda tio gånger taxeringsvärdet sätts kommunen i en ohållbar situation. Det är där man får hoppas att den skärpta lagstiftning som aviserats skall kunna begränsa spekulanternas möjligheter.

Vad sedan gäller en liten kommuns möjligheter att inköpa ett område för fritidsändamål så är dessa möjligheter starkt begränsade. Marklånefonden har tydligen inte utrymme för att ge statliga medel till detta ändamål. Det är den frågan jag bl. a. skulle ha önskat ett svar på. Men det tycks vara svårt att på den punkten få regeringens besked om man också är intresserad av att vidga bestämmelserna så att kommuner kan förvärva mark för fritidsändamål.

Tisdagen den
25 februari 1975

*Om principerna för
svensk hjälp till
Sydvietnam*

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Det problem som Valdemarsviks kommun hade när det gällde att utnyttja den kommunala förköpsrätten, herr Berndtson, är egentligen en fråga som går utöver problemet med den utländska eventuella spekulationen i svensk mark. Vad herr Berndtson pekar på är ting som man från en viss utgångspunkt kan, om man vill, betrakta som svagheter i förköpsrätten. Förköpsrätten kan ju inte fungera i de lägen där markpriserna har drivits i höjden på ett sådant sätt att köpeskillingen är helt orimlig för kommunen att erlagga. I förköpsrättens natur ligger ju att den bara är en rätt för kommunen att gå in och köpa i stället för den som säljaren annars frivilligt skulle ha sålt till.

Vill man ta marken i anspråk tvångsvis och på andra villkor, är det ju expropriationslagstiftningen m. m. som man får lita till. Den har vi också nyligen sett över. Jag har inget minne av att det, när vi diskuterade de nya expropriationsreglerna, sades från så värst många håll att vi var alltför generösa i fråga om ersättningar till markägaren.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jag är medveten om att det är två frågeställningar som jag har aktualiserat. Min fråga omfattade också dels möjligheter att öka kommunernas resurser, dels åtgärder för att stoppa spekulationen, och det vill jag nog se som huvudfrågan. Därför tror jag att många, både enskilda och kommuner, kommer att med stort intresse följa hur ifrågavarande lagstiftning utformas.

Filmen Äppelkriget beskrev hur man försökte spekulera i vacker svensk natur och hur människorna reste motstånd mot det. Med tanke på det "äppelkrig" som rasar i dag behövs det en kraftfull lagstiftning för att man skall kunna förhindra denna spekulaton. Det är bra när enskilda resoluta markägare säger nej, som fallet har varit i Västsverige, men nog behövs det en kraftfull lagstiftning om vi skall undvika att priserna drivs i höjden på ett sådant sätt att kommunerna, som i Valdemarsviksfallet, helt enkelt anser sig icke ens kunna utnyttja den gällande förköpsrätten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om principerna för svensk hjälp till Sydvietnam

Fru statsrådet SIGURDSEN erhöll ordet för att besvara fru af Ugglas (m) den 31 januari anmälda fråga, nr 56, och anförde:

Herr talman! Fru af Ugglas har, med hänvisning till Sveriges krav inför UNDP:s styrelsemöte att UNDP lämnar bistånd till befolkningen i hela Sydvietnam, frågat mig om jag anser att samma princip också bör gälla svensk hjälp till Sydvietnam.

Riksdagen har beträffande fördelningen av den direkta svenska hjälpen

till Sydvietsnams folk uttalat att man skall beakta "såväl det akuta biståndsbehovet som de insatser vilka andra länder gör i ifrågavarande områden". Den övervägande delen av vårt bistånd har i enlighet härmed lämnats till befolkningen i de områden som behärskas av den provisoriska revolutionära regeringen (PRR). Efter många års krig är behoven stora. Vi vet att vårt bistånd till PRR når grupper som verkligen behöver hjälp.

Humanitärt bistånd har också lämnats till människor i områden som behärskas av Saigonregeringen. Det har skett genom bidrag till internationella organisationers program för Indokina samt genom stöd via Frikyrkan hjälper till *De förenade buddistkyrkorna i Sydvietsnam*.

Den överväldigande delen av andra biståndsgivares hjälp till Sydvietsnam tillfaller Saigonsidan. Den svenska återuppbyggnadshjälpen till PRR bidrar i ringa mån till att minska denna obalans. De riktlinjer som gäller för Sveriges bistånd till Sydvietsnam kan inte tillämpas på FN:s bistånd till landet. Inom FN-systemet tillämpas den s. k. universalitetsprincipen, vilket innebär att medlemsländer i FN och FN:s fackorgan har rätt att lämna frivilliga bidrag till och erhålla bistånd från programmet. Landet Sydvietsnam har således tilldelats en ram om 10 miljoner dollar för bistånd från UNDP under perioden 1973–1976. Hittills har endast Saigonsidan fått del av detta bistånd. Mot denna bakgrund hävdade Sverige under UNDP:s januarimöte att UNDP borde kanalisera bistånd även till den provisoriska revolutionära regeringen i Sydvietsnam genom FN:s barnfond och flyktingkommissarien – som redan har egen verksamhet också i dessa områden. Det svenska förslaget fick också stöd av en rad länder, däribland i u-landsgruppen Indien och Peru.

Fru AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag har med intresse emotsett statsrådets svar på min fråga. Statssekreterare Klackenbergs svar i FN hävdade en humanitär rättvis princip: FN:s hjälp bör avse hela befolkningen i Sydvietsnam. Fru Sigurdsen tycker tydligen inte att herr Klackenbergs rättvis princip behöver gälla Sveriges insatser i Vietsnam.

Obalansen är påtaglig: 375 milj. kr. hitintills till Nordvietsnam, och vi vet vilka stora projekt som planeras. 40 milj. kr. hitintills till PRR, och regeringen föreslår ytterligare 50 milj. kr. för innevarande budgetår. Några miljoner har slussats till olika organisationer i den del av Sydvietsnam som betecknas som Republiken Vietsnam.

Fru Sigurdsen säger i sitt svar till mig att den hjälp som når Saigon är mycket större än den som kommer PRR till del. Vet statsrådet detta? Har statsrådet några uppgifter som underbygger denna tro? Kan någon utomstående i dag bedöma vilken hjälp som kommer Nordvietsnam och Sydvietsnam till del av deras resp. allierade? I en artikel i Aftenposten den 15 februari talar man om den massiva hjälp som når nordsidan från kinesiska och ryska källor. Hela statsrådets resonemang hängs upp på detta faktum: att hjälpen på det ena hållet är större. Vilka fakta har statsrådet?

Tisdagen den
25 februari 1975

*Om principerna för
svensk hjälp till
Sydvietnam*

Låt mig citera utrikesminister Andersson i DN. Han säger om Vietnam:
"Landet är ju redan till stor del förstört. Människorna har en fruktansvärd situation."

Varför är det bara en del av de människorna som Sverige skall hjälpa? Nej, jag tror att fru Sigurdsen var långt uppriktigare än i sitt svar till mig i dag när hon i ett tal i Vällingby för någon tid sedan hävdade att moderaterna i riksdagen motionerar om bistånd som skulle bli ett indirekt stöd för Thieuregimen. Vi moderater menar, herr talman, att det inte utgör ett stöd till en regim att ge mat till ett föräldralöst barn, skydd till en flykting eller läkemedel till en sårad. Jag tycker att fru Sigurdsen med sitt uttalande i Vällingby bekräftar att hon ser vårt svenska bistånd som ett politiskt vapen och att hon i den politiseringen även inbegriper den humanitära hjälp till människor som förmedlas av enskilda organisationer.

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Fru af Ugglas ställer ett antal frågor till mig. När det till att börja med gäller det som fru af Ugglas säger om herr Klackenbergs rättvis princip ber jag att få meddela att jag bara diskuterar regeringens syn på dessa saker; det är den som herr Klackenberg har tillkännagivit i UNDP-sammanhang.

Jag kan inte exakt tala om – och det kan ingen annan heller – vilka bidrag som ges från Kina eller Sovjet till Nordvietnam eller PRR. Däremot har jag en del uppgifter – som kanske inte heller kan sägas vara exakta – om det bistånd som ges till Saigonregeringen. Jag kan exempelvis i ett dokument från den amerikanska kongressen konstatera att ungefär 250 milj. dollar ges till regeringen i Saigon, och USA:s ekonomiska bistånd – alltså inte det militära – är 500 milj. dollar. Det rör sig i svenska kronor om 3,2 miljarder.

Jag kan alltså inte exakt ange biståndsfördelningen, men om fru af Ugglas inte tycker att jag är en källa att förlita sig på, vill jag citera vad herr Hernelius sade till mig i en debatt i kammaren den 14 november när det gällde fördelningen av insatser till Nord- och Sydvietnam. Han framhöll då bl. a.: "Jag vet också att Nordvietnam inte har så penningstarka hjälpare som Sydvietnam haft under många år – Förenta staterna. Den saken är alldeles klar. Det kan inte bli tal om någon jämförelse i pengar räknat mellan de båda länderna i fråga om behov."

Herr Hernelius tycks alltså ha ungefär samma syn på den här frågan som jag har.

Fru AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag ifrågasätter inte fru Sigurdsen som källa. Jag önskade bara att hon skulle vara en källa till uppgifter för mig. Vi vet alla att vi kan få uppgifter om det bistånd som Förenta staterna ger, men hela fru Sigurdsens resonemang bygger på att länderna på den andra sidan får så mycket mindre stöd.

Min frågeställning, fru Sigurdsen, handlar om Sveriges bistånd till Vietnam. Riksdagen har upprepade gånger sagt att detta bistånd bör omfatta hela Vietnam och bör röra hela befolkningen. Trots att riksdagen sagt detta har regeringen inte efterkommit riksdagens begäran. Det är denna snedbelastning jag vänder mig emot och menar icke är humanitär. I ett krigshärjat land drabbas hela befolkningen, och jag förstår inte varför Sverige inte skall hjälpa barn, flyktingar och sårade i hela befolkningen i Sydvietnam på det sätt som herr Klackenbergs tycker att FN skall göra.

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Sverige försöker också ge bidrag till de lidande i Saigonområdena, och vi letar efter kanaler för bistånd till de mest utsatta grupperna där.

Fru af Ugglas talade i ett tidigare inlägg om politisering. Man kan diskutera vem som politiserar, fru af Ugglas eller jag. Det är bara så, fru af Ugglas, att vi har olika uppfattning när det gäller den svenska Vietnampolitiken. Regeringen lägger fram sina förslag, och en majoritet av den svenska riksdagen ställer sig bakom dem. Däremot har moderaterna en annan uppfattning i dessa frågor, och det är bara att konstatera detta faktum.

Fru AF UGGLAS (m):

Herr talman! Herr Klackenbergs påpekade i sitt tal också att de resurser som UNICEF och FN:s flyktingkommissariat förfogar över är mycket små. Det skulle finnas möjlighet för Sverige att öka resurserna för de internationella organisationer som verkar i Sydvietnam. Vi vet också att Frikyrkan hjälper verkar i Sydvietnam. Pingstmissionen är på väg att få en allt större verksamhet i Vietnam. Det finns alltså svenska humanitära organisationer som Sverige skulle kunna slussa bidrag till.

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Bara ett kort besked för kännedom. Vi ger mycket stora bidrag till både FN:s barnfond och FN:s flyktingkommissarie. Vi bidrar alltså på ett positivt sätt just till det syfte som fru af Ugglas talar för.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om undervisningen vid socialhögskolorna rörande narkotikaproblemen

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr Bengtssons i Göteborg (c) den 31 januari anmälda fråga, nr 54, och anförde:

Herr talman! Herr Bengtsson i Göteborg har frågat mig om jag, mot

Tisdagen den
25 februari 1975

*Om undervisningen
vid socialhögskolor-
na rörande
narkotikaproble-
men*

bakgrund av ett aktuellt fall, är beredd att redogöra för min principiella uppfattning om hur undervisningen vid socialhögskolorna bedrivs i avseende på narkotikaproblematiken.

Jag vill först framhålla, att regeringen inte meddelar några särskilda bestämmelser om hur undervisning om narkotikaproblem skall bedrivas vid socialhögskolorna. Bestämmelser om undervisningen ges i planer över studiegången som fastställs lokalt av vederbörande högskolas styrelse. Den närmare utformningen av undervisningen ankommer på organ vid högskolan. Rektor har fortlöpande det närmaste inseendet över allt som rör socialhögskolan och han skall härvid bl. a. "vaka över att undervisningen och examinationen behörigen handhas". Enligt vad jag inhämtat innehåller berörda planer över studiegången vid den i detta fall aktuella socialhögskolan inte någon uttrycklig föreskrift om hur undervisningen om narkotikaproblem skall bedrivas. Rektor har emellertid nu meddelat föreskrifter i vilka det fastslås bl. a. att elever under inga förhållanden får utnyttjas för experiment som saknar stöd i de fastställda studieplanerna. En sådan ordning överensstämmer helt med min principiella syn på vad som bör gälla för den högre utbildningen över huvud taget.

Min uppfattning är att undervisning om narkotikaproblem var den än meddelas under inga förhållanden får omfatta att de studerande erbjuds narkotiska preparat. Det gäller även om de studerande skulle ha samtyckt till att ta in sådana preparat.

Det aktuella fallet, som avser en klinisk prövning av ett läkemedel, utreds f. n. av justitieombudsmannen. Skulle hans utredning visa att det i dessa frågor behövs uttryckliga föreskrifter är jag självfallet beredd att vidta erforderliga åtgärder.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Frågan har föranletts av att det vid en av våra socialhögskolor i samband med s. k. avslappningsövningar enligt uppgifter delats ut narkotiska preparat till vissa elever i experimentellt syfte.

Att allmänhet, elever och läkare kraftigt reagerar mot den här formen av experiment är förståeligt. Dels var det fråga om ett obligatoriskt moment i undervisningen, dels var informationen om själva försöket och preparatets verkningar ofullständig. Dessutom är det märkligt att en läkare kan skriva ut sådana preparat utan att – enligt uppgift – ha träffat dessa personer och förvässat sig om deras hälsotillstånd.

Även om vissa människor klarar sådana här prov är proven enligt min mening helt olämpliga, och den uppfattningen delar ju statsrådet. Det finns all anledning att se allvarligt på sådana experiment; i detta fall gällde det också ett preparat som är klassat som narkotiskt och kan bli vanebildande.

Nu har rektor, enligt det svar jag fått i dag, meddelat föreskrifter i vilka det fastslås bl. a. att elever under inga förhållanden får utnyttjas

för experiment som saknar stöd i de fastställda studieplanerna. Det är helt tillfredsställande.

Jag är tacksam för det svar jag fått av statsrådet. Vi är alltså överens om att sådana här experiment inte bör ingå i undervisningen vid våra socialhögskolor och inte heller vid andra läroanstalter.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 25

Tisdagen den
25 februari 1975

*Om planerna på ett
internationellt
FN-universitet*

§ 6 Om planerna på ett internationellt FN-universitet

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara fru *Hambraeus* (c) den 7 februari anmälda fråga, nr 70, och anförde:

Herr talman! Fru *Hambraeus* har frågat mig om jag är villig att redogöra för hur långt planerna med FN-universitetet har framskridit och om någon speciell institution i Sverige kommer att erbjudas åta sig uppgifter för detta universitet.

Efter det att UNESCO:s styrelse och FN:s generalförsamling år 1973 hade antagit stadga för universitetet utsåg FN:s generalsekreterare och UNESCO:s generaldirektör år 1974 gemensamt en styrelse kallad "University Council". I denna ingår universitetskansler Hans Löwbeer för en tid av sex år. Samtliga 24 styrelsemedlemmar är utsedda i personlig kapacitet.

FN:s generalsekreterare har efter hörande av styrelsen utsett professor James M. Hester från USA till rektor för universitetet. Den centrala enheten för planering och samordning har enligt beslut av FN:s generalförsamling förlagts till Tokyo och härifrån skall rektorn och hans stab administrera programverksamheten. Som frågeställaren nämner skall universitetet enligt stadgan bestå av ett nät av forsknings- och forskarutbildningsinstitutioner runt om i världen som sysslar med frågor kring människans fortlevnad, utveckling och välfärd. Styrelsen skall nu tillsammans med rektorn diskutera och besluta om anslutning av befintliga forsknings- och utbildningsprogram och forskningsinstitutioner till universitetet. Vad jag har kunnat inhämta under hand tyder på att dessa beslut kommer att fattas under den senare hälften av 1975. Vidare har styrelsen beslutat att i första hand prioritera följande tre problemområden: världshungern, naturresursanvändningen och utvecklingsbegreppet. Inom dessa skall forskning, forskarutbildning och informations spridning bedrivas.

Huruvida någon svensk institution kommer att erbjudas åta sig uppgifter för FN-universitetet är alltså något som rektor och styrelse helt självständigt beslutar.

Jag vill avslutningsvis erinra om vad statsrådet Sigurdson anför be-
träffande FN-universitetet i årets budgetproposition: "Utsikterna förefaller goda att verksamheten i hög grad inriktas på forskning av intresse för u-länderna. FN-universitetet har ännu inte utformat några projekt,

varför svenskt stöd till forskning i dess regi inte är aktuellt f. n. Ett bidrag på 1 milj. kr. kommer emellertid att lämnas till universitetets grundfond.”

Till detta kan läggas att förutom det bidrag som har lämnats till denna grundfond från Japan har t. v. endast Sverige och Senegal utlovat bidrag.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga. Det var mycket intressant att få reda på att man nu har kommit så långt att rektor är utsedd och att det kan väntas att man under året kommer i gång med projekt. Det har ju förut varit väldigt tyst i vårt land om detta initiativ.

De utvecklade länderna, eller överländerna som Göran Ståhl kallar oss i sin bok Rikedom och fattigdomshavet, lever på ett sätt som inte kan kopieras globalt. Vårt sätt att leva tycks ha som en förutsättning att andra länder förser oss med billiga råvaror och marknader för vår överskottsproduktion. Jordens naturresurser räcker inte för ett uttag globalt i samma storleksordning per invånare som det vi nu anser oss ha rätt till i överländerna.

Vi lever alltså över jordens tillgångar, utan att ha lyckats skapa ens materiellt välstånd för alla i överländerna. Våra produktionsmetoder är påfrestande för naturen och människan. Vårt kulturmönster kan alltså inte och bör inte kopieras globalt, men det är just detta vi är i färd med i stor skala.

Bistånd kallas nu utvecklingssamarbete i budgetpropositionen, och det är ett steg i rätt riktning. Men fortfarande tycks man underförstå att det är *vi* i överländerna som har något att lära ut och *de* i underländerna som skall lära sig av oss, att det är *de* som behöver ändra sig och komma in i samma utveckling som vi och *vi* som bara har att fortsätta i samma spår.

Men underländerna börjar själva räta på ryggen och kräva att få utvecklas efter sina egna förutsättningar utan att betjäna oss. Det är i den rättfärdiga kampen som Sverige aktivt bör ta del efter förmåga. Det är fråga om ett ömsesidigt utvecklingsarbete. Vi behöver lära oss av andra kulturmönster minst lika mycket som de av oss. Vi måste förändra vårt produktions- och konsumtionsmönster så att det rättar sig efter de villkor som gäller på jorden. Det är i den processen som våra metoder kan vara till nytta också för andra länder.

FN-universitetet skulle vara ett lämpligt forum för ett sådant utvecklingsarbete. Det kom till som ett svar på de oroliga frågor man ställer sig om mänsklighetens överlevnad. Man sade sig vilja börja ett programorienterat samarbete för forskning och forskarutbildning beträffande de trängande och allomfattande problemen kring människans fortlevnad, utveckling och välfärd.

Nu säger utbildningsministern att det självfallet är rektor och styrelse som självständigt beslutar vem som skall få vara med i detta arbete.

Men det måste väl också i stor utsträckning bero på vilket intresse landet i fråga lägger ned och på det stöd som representanten i styrelsen kan få från regeringen. Jag vill därför fråga om utbildningsministern är villig att i regeringen ta upp förslag om att stödja detta universitet så att vi i Sverige kan få engagera oss så aktivt som möjligt i arbetet i framtiden.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Den utvecklingssyn som fru Hambræus gör sig till talesman för är ju den som Sverige sedan länge har drivit både i FN och i det egna utvecklingssamarbetet med de fattiga länderna. Att vi nu går in i ett aktivt arbete för FN-universitetet och att vi är ett av de första länder som lämnar ett direkt stöd till grundfonden är naturligtvis också ett uttryck för vår uppskattning av denna idé.

Det är klart att det inte har hörts så mycket om detta i den offentliga debatten. Men Sverige har varit utomordentligt pådrivande i arbetet kring universitetet. Alva Myrdal spelade en stor roll vid dess tillkomst, och att universitetskansler Löwbeer i personlig kapacitet sitter i styrelsen är givetvis också ett uttryck för att man räknar med en svensk insats i detta sammanhang.

Vad sedan styrelse och rektor kommer fram till för önskemål är naturligtvis någonting som vi får pröva när det kommer på bordet, och självfallet är vi beredda att som alla andra regeringar ute i världen pröva detta noga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om anställningstryggheten för vissa anställda inom utbildningsväsendet

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Molins* (fp) den 13 februari anmälda fråga, nr 84, och anförde:

Herr talman! Herr Molin har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för att anställda inom utbildningsväsendet med tidsbestämda förordnanden skall erhålla anställningstrygghet.

Arbetet inom utbildningsdepartementet på att anpassa anställningsförhållandena inom utbildningsväsendet till reglerna i lagen om anställningsskydd har i dagarna resulterat i en överenskommelse med vederbörande personalorganisationer beträffande universiteten och högskolorna. Statsrådet Hjelm-Wallén räknar med att anpassningsarbetet i fråga om skolväsendet och lärarutbildningsanstalterna inom kort kommer att kunna slutföras.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret.

Bakgrunden till min fråga är naturligtvis det faktum att vissa grupper

*Om anställnings-
tryggheten för vissa
anställda inom
utbildningsväsendet*

av offentligt anställda undantogs från lagstiftningen om anställnings-trygghet, nämligen personer med tidsbestämda förordnanden. Det gäller framför allt lärarpersonal, som hör under utbildningsdepartementet.

När man undantog dessa tidsbegränsade anställningar från lagen om anställningsskydd 1974 sades det uttryckligen i propositionen att den här anställningsformen borde begränsas också på den offentliga sektorn, och därför skulle man se över förekomsten av sådana här anställningar. Det har nu skett, och sedan jag ställde min fråga till utbildningsministern har i fråga om universitets- och högskolepersonalen en överenskommelse träffats, som ger en betydligt utökad trygghet åt dessa grupper. Det måste naturligtvis hälsas med tillfredsställelse, och jag antar att statsrådet är nöjd med att kunna meddela detta i ett svar just i dag. Sedan får vi hoppas att man för det allmänna skolväsendet kommer fram till en liknande överenskommelse som klarar sitsen för t. ex. lärare med ett-årsförordnanden.

Jag vill, herr talman, bara göra två korta kommentarer. Den ena är att jag tror att man i den förestående översynen av forskarkarriären måste försöka finna ett smidigt system, där man kan förena ett gott anställningsskydd åt alla med en fruktbar rekryteringspolitik. Detta är inte en alldeles enkel uppgift. Det kan bara ske – och här upprepar jag avslutningsvis vad jag sagt ett stort antal gånger i riksdagen – om vi får en tillräckligt stor fast basorganisation med tjänster för forskning och forskarutbildning.

Jag uppfattar detta som den väsentligaste uppgiften för en förändring av universitets- och högskoleväsendet f. n. Men när det gäller det i min fråga omedelbart aktualiserade spörsmålet om anställningstryggheten har vi ju för dagen tagit ett stort steg framåt.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Självfallet är det, som herr Molin säger, tillfredsställande att vi nu har kommit fram till en lösning i samarbete med personalorganisationerna på ett område där det faktiskt varit svårlösta problem mycket länge.

Sedan hoppas jag att vi, när vi om några dagar får högskolereformen på riksdagens bord och har en utgångspunkt för en diskussion om universitetens och högskolornas framtid samt när forskarutbildningsutredningen lägger fram sitt förslag, skall ha en ännu bättre grund att stå på. Men att vi så pass snabbt kommit fram till en så bra lösning som den här överenskommelsen hälsar jag med utomordentligt stor tillfredsställelse.

Överläggningen var härmed slutad.

Tisdagen den
25 februari 1975

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr *Mattssons* i Lane-Herrestad (c) den 7 februari anmälda interpellation, nr 30, och anförde:

Herr talman! Herr Mattsson i Lane-Herrestad har frågat mig, om tillämpningen av reglerna om tidpunkten för förtida tillträde vid expropriation enligt min mening är godtagbara med hänsyn till behovet av nödigt rådrum och om ersättningsreglerna vid expropriation enligt min mening är så utformade att de täcker även de särskilda olägenheter som kan följa av ett förtida tillträde.

Vi har en ny expropriationslag, som gäller sedan den 1 januari 1973. Liksom enligt äldre lag är det regeringen som meddelar tillstånd till expropriation. Berörda sakägare bereds tillfälle att yttra sig i ärendet. Den som får tillstånd till expropriation skall fullfölja saken genom ansökan om stämning till fastighetsdomstol. Domstolen skall i expropriationsmålet bestämma ersättning för vad som exproprieras. Huvudregeln är att den exproprierande inte får tillträda fastigheten förrän ersättningen har bestämts och betalats. Expropriationsmålet kan emellertid dra ut på tiden, och ersättningsfrågan kan överklagas till hovrätt och högsta domstolen. Det finns därför, som herr Mattsson har angivit i interpellationen, särskilda bestämmelser om förtida tillträde (5 kap. 17 § expropriationslagen).

Om medgivande till förhandstillträde lämnas skall domstolen beakta sakägarnas intressen. Domstolen skall bl. a. på yrkande av fastighetsägaren eller annan sakägare som berörs av tillträdet bestämma förskott på den slutliga expropriationsersättningen, om det inte är uppenbart att ersättningen blir obetydlig.

Domstolen skall vidare ange när medgivande till förhandstillträde tidigast får utnyttjas. Tiden skall bestämmas så att fastighetsägaren och annan vars rätt berörs får skäligen rådrum. Detta överensstämmer med vad som gällde tidigare.

Tidsfristen bestäms sålunda av allmän domstol. Vid sin bedömning måste domstolen självfallet beakta omständigheterna i det enskilda fallet.

I den nya lagen har lagts till att medgivande till förhandstillträde är förfallet om inte den exproprierande har fullgjort villkoren för förhandstillträde inom viss tid efter den dag då medgivandet tidigast får utnyttjas. I förarbetena angavs att tidsfristen normalt inte borde överstiga två veckor. De nya reglerna har medfört en förstärkning av sakägarnas ställning så till vida att de inte behöver sväva i ovisshet under någon längre tid om medgivandet skall utnyttjas eller inte.

Jag kan alltså svara på herr Mattssons första fråga att jag anser att sakägarnas intressen är väl tillgodosedda i fråga om tidpunkten för förtida tillträde.

I fråga om herr Mattssons andra fråga kan jag svara att ersättning skall utgå, förutom för fastigheten, för ekonomisk skada som i övrigt

*Om reglerna
rörande förtida
tillträde vid
expropriation*

Tisdagen den
25 februari 1975

*Om reglerna
rörande förtida
tillträde vid
expropriation*

uppkommer genom expropriationen. Som exempel på sådan ersättning brukar nämnas kostnader för flyttning till annan fastighet och för att en rörelse måste läggas ner. Vid värdering av rörelse uppkommer många besvärliga värderingsproblem, men syftet med ersättningen är att näringsidkaren skall ha möjlighet att bibehålla det ekonomiska läge som skulle ha förelagat om någon expropriation inte hade ägt rum. Lagstiftningen innebär alltså att tillfredsställande ersättning utgår för all ekonomisk skada som kan uppkomma vid förhandstillträde.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lidbom för svaret på min interpellation.

Det finns naturligtvis motstridiga intressen i expropriationsmål, och de måste vägas mot varandra. Alla mål är för all del inte av den arten att det är stora svårigheter förknippade med att nå ett avgörande. I vissa fall behövs det inte något långt rådrum alls, medan det i andra fall är av synnerligen stor vikt att sakägaren får ett rådrum som är så pass utsträckt i tiden att han har möjligheter att inrätta sig efter de nya förhållandena. Därför ifrågasätter jag om det inte borde finnas en klarare vägledning för dem som skall avgöra tidsfristens längd – om den inte kan fastställas i lag. Detta vore önskvärt, men det är måhända förknippat med vissa svårigheter.

Statsrådet säger i svaret att tidsfristen bestäms av allmän domstol och att denna självfallet måste beakta omständigheterna i det enskilda fallet. Det är givetvis riktigt. Men det är också detta som givit anledning till den oro som jag har påtalat i min interpellation. När man har anfört att sakägarna behöver rådrum har man nämligen – låt vara att detta varit på ett förberedande stadium – fått beskedet att sakägarna nu enligt den lag som gäller får finna sig i att få ett kort rådrum. Man har alltså framhållit att fastställandet av ett kort rådrum har stöd i gällande lag.

Varken i statsrådets tolkning av lagen eller i de tolkningar som andra jurister gjort anges någon bestämd tid. Det är domstolens sak att avgöra tidsfristens längd. Statsrådet säger att domstolen självfallet måste beakta omständigheterna i det enskilda fallet. Jag hoppas att statsrådet därmed avser sådana fall som då en näringsidkare – det kan vara en verkstadsägare, en handlande, en lantbrukare – bedriver sin näring på fastigheten. I de fallen måste domstolen ta hänsyn till att det krävs en väl tilltagen tidsfrist för att skaffa en likvärdig egendom och därmed bibehålla det ekonomiska läge som skulle ha varit för handen om någon expropriation inte hade ägt rum.

Statsrådet säger i sitt svar: "Vid värdering av rörelse uppkommer många besvärliga värderingsproblem ---." Det har statsrådet naturligtvis rätt i. Som exempel på ekonomisk skada som uppkommer anges kostnaderna för flyttning till annan fastighet. Det är väl självklart att ersättning skall utgå för flyttningskostnaderna. Men svårigheterna uppstår ju om sakägaren står där med ett besked i sin hand att han skall ha flyttat inom

*Om reglerna
rörande förtida
tillträde vid
expropriation*

en viss tid men inte vet vart han skall ta vägen. Jag hoppas att statsrådet förstår att detta är anledningen till den oro som en del människor känner; de har alltså uppfattningen att man vid en expropriation riskerar att få besked om att inom kort lämna sin rörelse, sin egendom, sitt hem. Om sakägaren då inte har kunnat skaffa något likvärdigt inom en kort tidsrymd uppstår helt naturligt särskilda olägenheter för honom. Det behöver inte göra det, och det gör det inte alltid. Men nog förekommer det något som man nära nog skulle kunna kalla en gigantens strid med dvärgen.

Min uppfattning är därför att det kan finnas anledning att överväga om inte den svage skulle behöva ett starkare skydd i lagen. Om detta inte går, kan man behöva komplettera motiven, så att domstolarna får en säkrare vägledning för sin handläggning.

Därmed tackar jag ännu en gång för svaret.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! När jag lyssnar på interpellantens inlägg är jag inte riktigt säker på om det finns någon meningsskiljaktighet oss emellan eller inte. Det är klart att man alltid skall förfara med tillbörlig försiktighet vid en expropriation. Jag kan försäkra att den största restriktivitet iakttas när det gäller att ge tillstånd till expropriation av mark som är bebyggd med bostadsfastighet eller fastighet som behövs för rörelse. Det är givet att samma försiktighet och samma hänsyn skall visas när man bestämmer den dag då fastighetsägaren måste frånträda sin fastighet. Denna omsorg om fastighetsägaren ligger innesluten i själva uttrycket "skäligt rådrum". En annan sak är att förhållandena kan vara så växlande att det inte går att översätta detta "skäligt rådrum" till någon viss tidsrymd. Man bör kanske inte heller i motiven ge domstolarna alltför många pek-pinnar. Man ger så att säga en allmän vägledning, som stryker under den hänsyn man anser bör visas, och så får det räcka med det.

När det gäller ersättningsfrågorna hade jag ännu mindre något intryck av att det fanns några meningsskiljaktigheter mellan herr Mattsson och mig. Det är givet att den som skall lämna sin fastighet också är orolig för den ekonomiska ersättningen, men det kan knappast tänkas några regler som är mer lugnande än dem vi har i dag och som i princip vilar på tanken, att markägaren skall sättas i samma goda ekonomiska läge som om ingen expropriation alls hade ägt rum.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för det tillägg han nu gjorde i anledning av mitt anförande.

När statsrådet nu försäkrar att det skall iakttas verklig försiktighet och att man skall anstränga sig för att inte bestämma dag då avflyttning skall ske tidigare än vad som är oundgängligen nödvändigt måste det ju vara nyttigt för de jurister som har en annan uppfattning att få läsa statsrådets anförande.

Jag tackar för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 25

Tisdagen den
25 februari 1975

Meddelande om frågor

§ 9 Föredrogs, men bordlades åter lagutskottets betänkande nr 1, jordbruksutskottets betänkanden nr 2 och 3, näringsutskottets betänkande nr 6 samt civilutskottets betänkande nr 1.

§ 10 Anmälades och bordlades

Proposition

Nr 19 om lagstiftning om skydd mot avlyssning

§ 11 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkande

Nr 1 med anledning av propositionen 1975:16 om ändrade regler för inbetalning av medel till arbetsmiljökonto och särskilt investeringskonto jämte motioner

§ 12 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 21 februari

Nr 93 av herr *Magnusson* i Kristinehamn (vpk) till herr utbildningsministern om vissa bidrag till praktikanter inom lärarutbildningen:

De beslut som Kungl. Maj:t fattade den 30 april 1971 angående dels bestämmelser om reseersättning till studerande vid vissa lärarutbildningsanstalter, dels bestämmelser om bidrag till studerande för vissa kostnader i samband med studiepraktik ändrades genom beslut av Kungl. Maj:t den 6 september 1974. Ändringen eliminerade dock inte de tidigare orättvisorna, vilka innebär att vissa praktikanter får vidkännas högre kostnader än andra.

Mot bakgrunden av det anförda får jag till herr utbildningsministern rikta frågan:

Anser inte statsrådet det vara aktuellt med en revidering av de åsyftade bestämmelserna i syfte att eliminera olikheterna i de ekonomiska villkoren?

den 24 februari

Nr 94 av fru *Diesen* (m) till herr utbildningsministern om ändrade regler vid inkomstprövningen inom studiemedelssystemet:

Prövning av makes inkomst inom studiemedelssystemet och vuxenutbildningen drabbar i första hand kvinnorna. Med anledning härav ber jag att till herr utbildningsministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att föreslå upphävande av den s. k. makeprövningen inom studiemedelssystemet?

Nr 25

Tisdagen den
25 februari 1975

*Meddelande om
frågor*

§ 13 Kammaren åtskildes kl. 16.52

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert